חָוָה אָמִינָא – היינו יכולים לומר שלגבי דין זה דִּירַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים שְׁמָהּ דִּירָה, ומבוי שמצדו האחד פתוחה לו חצר נכרי, נחשב למבוי שפתוחים לו חצירות ובתים, ויהיו יכולים לערב את הבתים דרך החלונות, ולהתיר לטלטל מהם למבוי דרך הבית החיצוני הפתוח למבוי, קָא מַשְׁמַע לָן רב דְּדִירַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא שְׁמָהּ דִּירָה – שדירת נכרי אינה נחשבת כדירה גם לגבי דין זה, ונחשב המבוי כמי שפתוחה לו רק החצר של ישראל, ואין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו פתוחים לתוכו חצירות ובתים. וְאִי מֵהָכָא – ואם רב היה משמיענו רק את דין מבוי שמצדו האחד ישראל ומצדו האחר נכרי, לא היינו יכולים ללמוד מכאן שאין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בו בתים וחצירות, משום שהָוָה אָמִינָא – היינו יכולים לומר שאמנם למדנו את הדין שצריך שיהיו פתוחות למבוי שתי חצירות, אבל לֹא יָדַעְנָא בָּתִּים כַּמָּה – אין אנו יודעים כמה בתים צריכים להיות פתוחים לכל חצר, שהרי לא התבאר ענין זה בדבריו, קָא מַשְׁמַע לָן רב דִּבָּתִּים תְּרֵין – שצריך שיהיו פתוחים לכל חצר שני בתים.

לאחר שהתבאר שדברי רב נאמרו גם בחצר, מבאר אביי את סברת רב: הָשְׁתָּא דְּאָמַר רַב אֲפִילּוּ חָצֵר – עתה שדברי רב נאמרו גם בחצר, יש לבאר מַעֲמָא דְּרַב – את טעמו של רב, משום דְּקָא סָבַר – שסובר שאָסוּר לַעֲשׂוֹת יָחִיד בְּמָקוֹם עוֹבֵד כּוֹכָבִים – לסייע לישראל יחיד לדור עם הנכרי, כדי שלא ילמד ממעשיו, ולכן אמר רב שלא יערבו עמו, ולא ישתמשו עמו כדי שיוותר יחידי ויפחד מהנכרי שמא יהרגנו, ומשום כך יצא מהמבוי.

מוסיפה הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, אִי חָכִי – מאחר שנתבאר שסברת רב היא משום שאסור לסייע לישראל יחיד לדור במקום נכרי, ורב אמר גם שאין לערב בחצר שצדה האחד ישראל והאחר נכרי, חַיְּינוּ דִּשְׁמַעְנָא לֵיהּ לְרַבִּי טַבְלָא דְּאָמַר – זהו מה ששמעתי את רבי טבלא שאמר בענין זה, 'עוֹבֵד כּוֹכָבִים', 'עוֹבֵד כּוֹכָבִים' תְּרֵי זִימְנֵי – שתי פעמים, מבוי שצדו אחד נכרי וצדו אחד ישראל אין מערבין דרך חלונות, ואסור לסייע לישראל יחיד לדור עם הנכרי, וְלֹא יָדַעְנָא מַאי אָמַר – ולא ידעתי מדוע הוצרך להאריך בדבריו, הרי פשוט שזה טעם הדברים. אך עתה יש לומר שנקט את טעם הדברים כדי להשמיענו שזהו טעמו של רב, ולא משום שאין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו.

משנה

המשנה מבארת את דיני העירוב בשתי חצירות זו לפנים מזו: שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת שהן זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, הפנימית פתוחה לחיצונה והחיצונה פתוחה לרשות הרבים, באופן שדיירי הפנימית יוצאים לרשות הרבים דרך החיצונה, יש בהן כמה וכמה חילוקי דינים לענין עירוב.

המשנה מבארת את הדינים כאשר עירבה רק אחת מביניהן: עֵירְבָה הַפְּנִימִית – עירבו דיירי החצר הפנימית לעצמם, וְלֹא עֵירְבָה הַחִיצוֹנָה – ובני החצר החיצונה לא עירבו, הַפְּנִימִית מוּתֶּרֶת בהוצאה לחצירה, שהרי הדרים בה עירבו ביניהם, ואין בני החצר החיצונה שלא עירבו אוסרים עליהם את ההוצאה, לפי שאין להם שייכות לחצר הפנימית, וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה בהוצאה לחצר, שהרי הדרים בה לא עירבו.

עירבה הַחִיצוֹנָה לעצמה, וְלֹא עירבה הַפְּנִימִית, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת בהוצאה לחצרותיהן, שכיון שהפנימית, שיש לה דריסת הרגל בחצר החיצונה לעבור דרכה לרשות הרבים, לא עירבה בחצירה והיא אסורה להוציא אליה, הרי היא אוסרת אף על החיצונה להוציא לחצירה.

המשנה מבארת את הדינים כאשר עירבו שתיהן, כל אחת לעצמה: עירבו שתיהן, אולם לא עירבו יחד, אלא שעֵירְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ, שלש דעות בדבר. דעה אחת [והיא דעת תנא קמא דלעיל], שזוֹ מוּתֶּרֶת בְּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ מוּתֶּרֶת בְּפְנֵי עַצְמָהּ, בני החצר הפנימית מוציאים לחצירם ובני החצר החיצונה מוציאים לחצירם, לפי שעירובה של כל אחת מתיר את ההוצאה לחצירה [אולם אינן מותרות כל אחת להוציא לחצר האחרת]. ואילו לא היתה הפנימית מערבת, היתה אוסרת אף על החיצונה, כאמור לעיל, ועתה שעירבה אינה אוסרת עליה. דעה שניה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹסֵר על הַחִיצוֹנָה להוציא לחצירה, לפי שֶׁדְּרִיסַת הָרֶגֶל [–זכות המעבר] של בני הפנימית בחצר, אוֹסַרְתָּהּ לחיצונה להוציא מבתיהם לחצר. שזכות זו שיש לפנימית בחיצונה, משתפת אותם בה עד כדי שהם אוסרים את בני החיצונה בהוצאה, מפני שלא עירבו יחד, וכאילו שכח אחד מהם ולא עירב. גם לדעה זו, מותרים בני הפנימית להוציא לחצירם, לפי שאין לבני החיצונה כל זכות בחצר הפנימית, ואינם יכולים לאסור עליהם את הטלטול. דעה שלישית, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין דְּרִיסַת הָרֶגֶל של בני הפנימית בחצר החיצונה, אוֹסַרְתָּהּ לחיצונה, ועל כן כל אחת מטלטלת בחצירה.

המשנה מבארת את הדינים כששכח אחד מבני החצירות ולא עירב: עירבו שתיהן כל אחת לעצמה, ושָׁכַח אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵירַב, הַפְּנִימִית מוּתֶּרֶת, שלעולם אין החיצונה אוסרת עליה וכאמור, וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה, שהרי אחד מהדרים בה לא עירב. אולם אם אחד מִן הַפְּנִימִית שכח וְלֹא עֵירַב, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, הפנימית לפי שאחד מהדרים בה לא עירב, והחיצונה לפי שהפנימית אסורה בהוצאה לחצירה, וכאשר הפנימית אסורה במקומה, מודה תנא קמא לרבי עקיבא שהיא אוסרת על החיצונה, וכמבואר ברישא שאם לא עירבה הפנימית אסורה גם החיצונה.

המשנה מבארת את הדינים כאשר עירבו שתיהן יחד: נָתְנוּ הפנימית והחיצונה את עֵירוּבָן בְּמָקוֹם אֶחָד, שעירבו שתיהן זו עם זו והניחו את העירוב בחיצונה, וְשָׁכַח אֶחָד מהן, בֵּין אם הוא מִן דיירי הַפְּנִימִית וּבֵין אם הוא מִן דיירי הַחִיצוֹנָה, וְלֹא עֵירַב עם השאר, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. שכיון שכולם עירבו כאחד, ואחד מהם שכח ולא עירב, בטל העירוב.

המשנה מבארת את הדין כאשר בכל חצר דר אדם אחד בלבד: וְאִם הָיוּ שתי החצירות שֶׁל יְחִידִים, שבכל חצר דר אדם אחד לבדו, אֵינָן צְרִיכִין לֶעָרֵב זה עם זה כלל, ושניהם מותרים להוציא כל אחד בחצירו, אך לא מחצר אחת לשניה, כיון שלא עירבו יחדיו. הפנימי אינו צריך לערב, שהלא הוא יחידי בחצירו, והחיצון אינו צריך לערב משום שאין דריסת הרגל של הפנימי בחצירו אוסרת עליו את ההוצאה, כיון שהפנימי מותר בחצירו שלו.

גמרא

שנינו במשנה ששתי חצירות זו לפנים מזו, אם עירבה החיצונה ולא הפנימית, שתיהן אסורות, ואם עירבה זו לעצמה וזו לעצמה, רבי עקיבא אוסר את החיצונה, שדריסת הרגל אוסרתה. הגמרא מביאה דעה כי קיימת גם שיטה אחרת: כִּי אָתָא [–כשבא] רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל, אָמַר בשם רַבִּי יַנַּאי, דברים אלו שבתחילת המשנה, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר אֲפִילּוּ רֶגֶל הַמּוּתֶּרֶת בְּמָקוֹמָהּ [–בחצירה] אוֹסֶרֶת את ההוצאה שֶׁלֹּא בְּמְקוֹמָהּ [–בחצר אחרת], כלומר, דריסת הרגל אוסרת את הטלטול ואפילו אם הדורס מותר בהוצאה במקומו, ועל כן אוסרת הפנימית את הטלטול על החיצונה אם לא עירבה עמה, ואפילו היא [הפנימית] מותרת בהוצאה לחצירה, כגון שעירבה. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, כְּשֵׁם שֶׁרֶגֶל הַמּוּתֶּרֶת בהוצאה לחצירה אֵינָהּ אוֹסֶרֶת את ההוצאה על בני חצר אחרת בה היא דורסת, כָּךְ רֶגֶל הָאֲסוּרָה בהוצאה לחצירה אֵינָהּ אוֹסֶרֶת את ההוצאה על בני החצר האחרת בה היא דורסת. לשיטת חכמים, אפילו עירבה החיצונה ולא הפנימית, הפנימית אסורה והחיצונה מותרת, ואין הפנימית האסורה בחצירה, אוסרת את החיצונה כלל.

מדברי רב דימי מובן שישנן שתי שיטות בלבד, לרבי עקיבא לעולם דריסת הרגל אוסרת, ואילו לחכמים לעולם אינה אוסרת. הגמרא דנה בדברי רב דימי מהאמור במשנה: תְּנַן, עֵירְבָה חִיצוֹנָה וְלֹא פְנִימִית, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, אף החיצונה, לפי שדריסת הרגל של הפנימית אוסרתה. ויש לדייק מכך, שאם עירבה גם הפנימית,

המשך בעמוד קיט

שתיהן מותרות, לפי שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת. ויש לשאול, מַנִּי – כדעת מי נשנה דין זה, אִילֵימָא [–אם נאמר] שכדעת רַבִּי עֲקִיבָא, מַאי אִירְיָא – מדוע דיברה המשנה בְּרֶגֶל הָאֲסוּרָה, כלומר, כשהפנימית אסורה במקומה משום שלא עירבה, הלא לדעתו אֲפִילּוּ רֶגֶל מוּתֶּרֶת נַמִּי [–גם כן] אוסרת, דהיינו גם כאשר עירבה הפנימית אוסרת היא על החיצונה, כאמור בסיפא, 'עירבה זו לעצמה וזו לעצמה וכו' רבי עקיבא אוסר החיצונה'. אֶלָּא לַאו רַבָּנַן – האם אין להסיק מכך שהרישא הוצרכה בכדי לבאר את דעת חכמים החולקים על רבי עקיבא וסוברים שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, ושלא כדברי רבי ינאי, ועל כן אם לא עירבה הפנימית אוסרת היא על החיצונה.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם דין זה שבמשנה, שאם לא עירבה הפנימית אוסרת על החיצונה, לדעת רַבִּי עֲקִיבָא נאמר, וְלֹא זוֹ אַף זוֹ קָתָנֵי – וסדר דברי המשנה הוא להשמיע תחילה את הדין הפשוט יותר ולאחר מכן להוסיף את הדין המחודש, ועל כן תחילה אמרה המשנה 'עירבה חיצונה ולא עירבה פנימית שתיהן אסורות', שרגל האסורה אוסרת, ושוב הוסיפה 'עירבה זו לעצמה וזו לעצמה וכו' רבי עקיבא אוסר החיצונה' לומר שאף רגל המותרת אוסרת.

הגמרא דנה בדברי רב דימי מהמשך דברי המשנה: תָּנַן במשנה, עֵירְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ, זוֹ מוּתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ מוּתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ. טַעֲמָא – טעם הדבר שמותרות כל אחת לעצמה, מִפְּנֵי דְּעֵירְבָה פנימית, שאז היא רגל המותרת במקומה, הָא [–אבל] לֹא עֵירְבָה פנימית, שהיא רגל האסורה במקומה, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. וְהָא הַאי תַּנָּא – והלא נמצא שתנא זה דְּאָמַר רֶגֶל הַמּוּתֶּרֶת אֵינָהּ אוֹסֶרֶת, סובר שֶׁרֶגֶל הָאֲסוּרָה אוֹסֶרֶת. ועתה נברר מַנִּי הָא – מי הוא תנא זה, אִילֵימָא [–אם נאמר] שרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, הלא אֲפִילּוּ רֶגֶל הַמּוּתֶּרֶת נַמִּי [–גם כן] אוסרת, אֶלָּא לַאו רַבָּנַן הִיא – האם לא נסיק מכאן שהמשנה כדעת חכמים, והם מתירים רק ברגל המותרת ולא ברגל האסורה, ושלא כדברי רב דימי.

הגמרא מביאה ראיה נוספת מהמשנה דלא כרב דימי: וְעוֹד יש להוכיח כן, שהלא המשנה ממשיכה ואומרת שרבי עקיבא חולק על דין זה, ואוסר את החיצונה משום דריסת הרגל של הפנימית, ואם כן מְדִּיסְקָא – ממה שהסיפא היא דברי רַבִּי עֲקִיבָא, בהכרח שהרֵישָׁא לַאו רַבִּי עֲקִיבָא היא אלא דברי חכמים, והם אוסרים ברגל האסורה במקומה, וכפי שאמרה המשנה שאם עירבה החיצונה ולא עירבה הפנימית שתיהן אסורות, ושלא כדברי רב דימי שאמר שאותה בבא היא כדעת רבי עקיבא.

דוחה הגמרא: אפשר לבאר את המשנה שפּוֹלֶמֶת [הנאמר קודם דברי רבי עקיבא] לפי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, וְחִפּוּרֵי מִיחַפְּרָא – והמשנה חסרה היא, וְהָכִי קָתָנֵי – וכך יש לשנות בה, עֵירְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ, זוֹ מוּתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ מוּתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאין החיצונה אסורה, שֶׁעָשְׂתָה הפנימית דַּקָּה [–דלת קטנה] לפני פיתחה, ועל ידי כך סילקה את דריסת רגלה מן החיצונה ואינה אוסרת עליה, אֲבָל לֹא עָשְׂתָה הפנימית דַּקָּה, הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה מפני דריסת הרגל של הפנימית, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא אוֹסֵר אֶת הַחִיצוֹנָה מִפְּנֵי שֶׁדְּרִיסַת הָרֶגֶל של הפנימית, כאשר לא סילקה את עצמה מן החיצונה, אוֹסֶרֶת את החיצונה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין דְּרִיסַת הָרֶגֶל של הפנימית אוֹסֶרֶת את החיצונה, בין אם היא מותרת במקומה, באופן האמור באחרונה, שעירבה גם הפנימית, ובין אם היא אסורה במקומה, כמו באופן המוזכר ברישא שלא עירבה הפנימית, שאף בזה אינה אוסרת על החיצונה. חכמים המתינו לרבי עקיבא עד סיום דבריו, ואחר כך חלקו עליהם.

הגמרא מקשה על רב דימי מהמשך דברי המשנה: מָתִיב [–מקשה] רַב פִּיבִי בַּר אַבַּיֵי, שנינו בהמשך המשנה, וְאִם הָיוּ החצירות שֶׁל יְחִידִים, שבכל חצר יש אדם אחד בלבד, אֵין צְרִיכִין לְעָרֵב. דין זה ודאי לדעת חכמים נאמר, שאילו לדעת רבי עקיבא, אוסר הפנימי על החיצון כיון שיש לו דריסת הרגל עליו. ויש לדייק, הָא [–אבל] אם היו החצירות שֶׁל רַבִּים, צְרִיכִין לְעָרֵב, ולולי זאת לא יוכל החיצון להוציא לחצירו, אַלְמָא [–מוכח] שרֶגֶל הַמּוּתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ אֵינָהּ אוֹסֶרֶת, ועל כן כשהם יחידים אינם צריכים לערב, ואילו רֶגֶל הָאֲסוּרָה במקומה אוֹסֶרֶת, ועל כן כשהם רבים צריכים לערב.

וְעוֹד מָתִיב [–מקשה] רַבִּינָא, שנינו במשנה, שָׁכַח אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵירַב, הַפְּנִימִית מוּתֶּרֶת וְחִיצוֹנָה אֲסוּרָה, ואילו אם שָׁכַח אֶחָד מִן הַפְּנִימִית וְלֹא עֵירַב, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. ויש לדייק, טַעֲמָא – טעם הדבר ששתיהן אסורות, לפי דְּשָׁכַח בן הפנימית ולא עירב, הָא [–אבל] אם לֹא שָׁכַח, שְׁתֵּיהֶן מוּתָּרוֹת. והרי זה שלא כדעת רבי עקיבא שלשיטתו אסורות גם באופן זה, שגם רגל המותרת אוסרת, ומוכח שדינים אלו לדעת חכמים נאמרו. אַלְמָא [–מוכח] שלדעתם רק רֶגֶל הַמּוּתֶּרֶת אֵינָהּ אוֹסֶרֶת ואילו רֶגֶל הָאֲסוּרָה אוֹסֶרֶת, ועל כן אם שכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות, ושלא כדברי רב דימי.

הגמרא מביאה את דברי רבי ינאי באופן אחר: אֶלָּא כִּי אָתָא רַבִּין מארץ ישראל, אָמַר בשם רַבִּי יַנַּאי באופן אחר ממה שאמר רב דימי בשמו, וכך אמר, שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר. א. תַּנָּא קַמָּא סָבַר, רֶגֶל הַמּוּתֶּרֶת אֵינָהּ אוֹסֶרֶת ואילו רֶגֶל הָאֲסוּרָה אוֹסֶרֶת, ולכך אמר שאם עירבה החיצונה ולא הפנימית שתיהן אסורות, ורק אם עירבו שתיהן כל אחת לעצמה, מותרת כל אחת בחצירה, ואין צורך להעמיד זאת כרבי עקיבא. וכן מה שאמרה המשנה 'עירבה זו לעצמה וזו לעצמה, זו מותרת בפני עצמה וזו מותרת בפני עצמה', שמשמע שאם לא עירבה הפנימית שתיהן אסורות, כדעת תנא קמא היא, ואין צורך לומר 'כולה רבי עקיבא היא' כדלעיל. וכן מה שאמרה המשנה שאם שכח אחד מן הפנימית ולא עירב ששתיהן אסורות, ומה שאמרה שאם הן של יחידים שאינם צריכים לערב ומשמע שאם הן של רבים צריכים לערב, כל אלו נשנו כדעת תנא קמא. ב. רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, אֲפִילּוּ רֶגֶל הַמּוּתֶּרֶת אוֹסֶרֶת, וכפי שאמר במשנה במפורש. ג וְרַבָּנַן בַּתְרֵי [–חכמים המובאים במשנה באחרונה] סָבְרִי, כְּשֵׁם שֶׁרֶגֶל המותֶּרֶת אֵינָהּ אוֹסֶרֶת, כָּךְ רֶגֶל הָאֲסוּרָה אֵינָהּ אוֹסֶרֶת.

שנינו במשנה: נָתְנוּ עֵירוּבָן בְּמָקוֹם אֶחָד וְשָׁכַח אֶחָד בֵּין מִן הַפְּנִימִית וכו' בין מן החיצונה ולא עירב, שתיהן אסורות.

הגמרא מבארת את דברי המשנה. מבררת הגמרא: מַאי [–מהו] 'מָקוֹם אֶחָד' בו נתנו את עירובם. (סִימָן לקושיות שהובאו בסוגיא הקודמת על דברי רב דימי בשם רבי ינאי, חִיצוֹנָה עֲצָמָהּ בַּבַּיִת יְחִידָאָה רַבִּינָא דְּלֹא מַשְׁכַּח בִּפְנִים). אומרת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כוונת המשנה היא שנתנו את עירובם בחִיצוֹנָה, ומשום כך אפילו הפנימית אסורה, אף אם השכחה היא של אחד מבני החיצונה, שאין הפנימית יכולה לסלק את עצמה מעירובה עם החיצונה ולהשתמש בעירוב רק עבור בני חצירה שכולם ערבו, שהלא עירובה אינו מונח אצלה. אולם אם העירוב מונח בפנימית, הרי שבאופן שהשכחה היא של אחד מבני החיצונה, אין הפנימית נאסרת על ידו, שיכולה היא להסתלק מן החיצונה, והרי יש לה עירוב לחצירה, שאיש ממנה לא שכח מלערב. וּמַאי [–ומדוע] קָרוּ לָהּ במשנה לחיצונה 'מָקוֹם אֶחָד', משום שהוא מָקוֹם הַמְיוּחָד לִשְׁתֵּיהֶן, שאף הפנימית משתמשת בה.

ברור שאם השכחה היא של אחד מבני הפנימית, אין כל הבדל [לדעת תנא קמא] אם מקומו של העירוב בפנימית או בחיצונה, שבין שהפנימית אסורה, הרי היא אוסרת את החיצונה משום 'רגל האסורה במקומה', ואין החיצונה יכולה להסתלק מן הפנימית, מפני שיש לה דריסת הרגל אצלה.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת את דברי רב יהודה: תַּנְיָא נָמֵי חָכִי – שנינו כן בברייתא, נָתְנוּ בני שתי החצרות את עֵירוּבָן בַּחִיצוֹנָה, וְשָׁכַח אֶחָד, בֵּין מִן הַחִיצוֹנָה וּבֵין מִן הַפְּנִימִית, וְלֹא עֵירַב, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, ואף הפנימית נאסרת בשכחתה של החיצונה, שאין הפנימית יכולה להסתלק מעירובה עם החיצונה, אחר שאין העירוב אצלה, וכאמור לעיל. ואילו אם נָתְנוּ את עֵירוּבָן בַּפְּנִימִית, וְשָׁכַח אֶחָד מִן הַפְּנִימִית וְלֹא עֵירַב, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, בשני האופנים האמורים, זה ושלפניו, נאסרת אף החיצונה, שאינה יכולה להסתלק מן הפנימית, לפי שיש לפנימית דריסת רגל אצלה, ובאופן זה אפילו יכלה להסתלק לא היה הדבר מועיל לה כלום, כיון שאין עירובה אצלה. ואם שכח אחד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵירַב, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, ומהטעם שיתבאר להלן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בָּזוֹ פְּנִימִית מוּתֶּרֶת, משום שהיא סוגרת את דלתה ומסתלקת מעירובה עם החיצונה, וְחִיצוֹנָה אֲסוּרָה, לפי ששכח אחד מהדרים בה לערב ונתבטל עירובה.

ברישא של הברייתא מבואר כדברי רב יהודה, כי הדין ששכחת אחד מן החיצונה אוסרת גם את הפנימית נאמר כאשר נתנו את העירוב בחיצונה. ודברי רב יהודה הם כדעת חכמים האומרים בברייתא שאילו היה העירוב בפנימית, לא היתה שכחתו אוסרת את הפנימית.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי עקיבא בברייתא, שאסר על הפנימית אף כאשר השכחה היא של החיצונה ולא של הפנימית, ואף שהעירוב נמצא אצל הפנימית: אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר חָנָן לְאַבַּיֵי, מַאי שְׁנָא לְרַבָּנָן – מדוע שונה הדין לחכמים דְּאָמְרִי שהַפְּנִימִית מוּתֶּרֶת לטלטל בחצרה, מִשּׁוּם דְּאַחֲדָא דָּשָׁא וּמִשְׁתַּמְּשָׁא – שהיא סוגרת את הדלת שבינה לחיצונה ומסתלקת הימנה ומטלטלת בחצרה, לְרַבִּי עֲקִיבָא נָמֵי נאמר כן, שהפנימית תֵּיחַד דָּשָׁא [–תסגור את הדלת] שבינה לחיצונה וְתִשְׁתַּמֵּשׁ בחצרה, ומדוע הוא חולק על חכמים.

אָמַר לֵיהּ אביי לרבה בר חנן והשיב לו על שאלתו, עֵירוּב החיצונה הממונח בפנימית, מַרְגִּילָהּ לחיצונה בפנימית, שגורם לה להיות בה ולהשתייך אליה, והרי זה כאילו יש לה דריסת הרגל על הפנימית, ועל כן החיצונה אוסרת על הפנימית.

שואלת הגמרא: לְרַבָּנָן נָמֵי – גם לחכמים נאמר כן שהעֵירוּב מַרְגִּילָהּ לחיצונה בפנימית, והרי היא אוסרת עליה, ומה טעמם שנחלקו על רבי עקיבא ואמרו שהפנימית מותרת. משיבה הגמרא: דעת חכמים היא דְּאָמְרָה לָהּ פנימית לחיצונה, לְתַקּוֹנֵי שִׁיתַּפְתִּיךְ וְלֹא לְעַוּוּתֵי – השתתפתי עמך בעירוב בכדי לתקן ולהועיל שאוכל להוציא לחצרך, אך לא בכדי לעוות ולקלקל שלא אוכל להוציא לחצרי, ועל כן כיון שאחד ממך שכח ולא עירב אינני משתתפת עמך עוד בעירוב. על ידי כך מסתלקת החיצונה מעירוב הפנימית, וכבר אין החיצונה מורגלת בפנימית.

שואלת הגמרא: לְרַבִּי עֲקִיבָא נָמֵי, תֵּימָא [–תאמר] הפנימית לחיצונה, לְתַקּוֹנֵי שִׁיתַּפְתִּיךְ וְלֹא לְעַוּוּתֵי – השתתפתי עמך בכדי לתקן ולהועיל אך לא בכדי לקלקל, ושוב אין כאן הרגל של החיצונה בפנימית, ובאיזו סברא הוא חולק על חכמים. משיבה הגמרא: דעת רבי עקיבא היא, שאין הפנימית יכולה לומר שהיא מבטלת את השתתפותה בעירוב עם החיצונה, משום דְּאָמְרָה לָהּ חיצונה לפנימית, מְכַבְּלִינָן – יכולה אני לבטל לָךְ את רְשׁוּתִי בפנימית, אותה רשות שבאה לי על ידי העירוב שהרגיל אותי אצלך, וכיון שאפשר לחיצונה לבטל את רשותה ולהתיר את הפנימית, אין הפנימית יכולה לטעון שיש עיוות בעירובם יחד, שהרי יש לכך תקנה וכאמור. ומה שאמר רבי עקיבא שהפנימית אסורה, הרי זה עד שתבטל לה החיצונה את רשותה בחצרה.

מבארת הגמרא: וְרַבָּנָן שאמרו שהפנימית מותרת בחצרה גם ללא שהחיצונה תבטל לה את רשותה, הרי זה משום שלדעתם אֵין בִּיטּוּל רְשׁוּת מֻחְצָר לְחָצֵר, כלומר, אין בני חצר אחת יכולים לבטל את רשותם לבני חצר אחרת, ואין החיצונה יכולה לבטל את רשותה בפנימית לבני הפנימית, ושוב נמצא שמה שעירבו יחד הוא עיוות שאין לו תקנה, ועל כן היא אומרת לחיצונה שלא נתערבה עמה אלא בכדי לתקן ולא בכדי לעוות, והיא מסתלקת הימנה ולא תוכל לאסור עליה כלל. נמצא שיסוד מחלוקת רבי עקיבא וחכמים הוא אם יש ביטול רשות מחצר לחצר.

כיון שמחלוקתם של רבי עקיבא וחכמים תלויה בדעותיהם אם יש ביטול רשות מחצר לחצר, דנה הגמרא האם לא נחלקו בכך אמוראים. שואלת הגמרא: לֵימָא – האם נאמר ששְׁמוּאֵל וְרַבִּי יוֹחָנָן, שנחלקו לעיל (סה:) אם יש ביטול רשות מחצר לחצר, בְּפְלוּגְתָּא [–במחלוקתם] דְּרַבָּנָן וְרַבִּי עֲקִיבָא קָא מִיפַּלְגִי [–נחלקו], דִּשְׁמוּאֵל שאמר שאין ביטול רשות מחצר לחצר, אָמַר את דבריו כְּרַבָּנָן, וְאילו רַבִּי יוֹחָנָן שאמר שיש ביטול רשות מחצר לחצר, דְּאָמַר את דבריו כְּרַבִּי עֲקִיבָא. מחלוקתם של שמואל ורבי יוחנן היא כשהיו שתי חצרות הפתוחות לרשות הרבים זו בצד זו ופתח ביניהן, ולא עירבו זו עם זו, וחפצים בני החצרות להתיר את ההוצאה בין החצרות על ידי שתבטל האחת את רשותה בחצרה לשניה, ואמר שמואל שאין ביטול רשות מועיל לפי שהוא מחצר לחצר, ורבי יוחנן אמר שיש ביטול רשות מחצר לחצר ויכולים הם לעשות כן. לכאורה נחלקו במחלוקת רבי עקיבא וחכמים שבברייתא.

דוחה הגמרא: אָמַר [–יכול לומר] לָךְ שְׁמוּאֵל, אֲנָא דְּאָמְרִי [–אני שאמרתי] שאין ביטול רשות מחצר לחצר, יכולני לומר זאת אֲפִילּוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא, שעַד כָּאן לֹא קָאָמַר [–אמר] רַבִּי עֲקִיבָא הָכָא [–כאן], שיש ביטול רשות מחצר לחצר, אֶלָּא בִּשְׁתֵּי חֲצֵירוֹת שהן זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, ועירבו יחד ושכח אחד מהחיצונה ולא עירב, ובאה החיצונה לבטל לפנימית את רשותה בה, דְּאָמְרָן אֲהָדֵדֵי – שבאופן זה אוסרות החצרות זו על זו, על ידי הרגל עירוב, שכיון שאוסרות זו על זו, מבטלות זו לזו. אֲבָל הָתָם [–שם] באופן של שתי חצרות ופתח ביניהן, שאמרתי שאין ביטול רשות מחצר לחצר, מִי קָא אָסְרָן אֲהָדֵדֵי – וכי אוסרות החצרות זו על זו, וכיון שאינן אוסרות זו על זו אינן מבטלות זו לזו. כלומר, באופן שנחלקו בו רבי עקיבא וחכמים, מודה שמואל שלרבי עקיבא מועיל בו ביטול רשות.

וְרַבִּי יוֹחָנָן הסובר שיש ביטול רשות מחצר לחצר, אָמַר – יכול הוא לומר לָךְ, אֲנָא דְּאָמְרִי שיש ביטול רשות מחצר לחצר, יכולני לומר זאת אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן, שעַד כָּאן לֹא קָאָמְרִי רַבָּנָן הָכָא שיכולה הפנימית לומר לחיצונה, שלא עירבה עמה אלא לתקן ולא בכדי לקלקל, הרי זה לא מפני שאין ביטול מועיל וכפי שהסברנו לעיל, אֶלָּא מטעם אחר, משום דְּאָמְרָה לָהּ פנימית לחיצונה, אַדַּמְכַבְּלָתְ לִי קָא אָסְרַתְּ עָלַאי – עד שתבטלי את רשותך את אוסרת עלי. כלומר, אף שהינך יכולה לבטל את רשותך אצלי, עדיין העירוב הוא לי עיוות עד שתבטלי, ועדיין טענתי טענה שלא התכוונתי להשתתף איתך בו באופן זה, ועל כן יכולה אני להבדל ממך גם ללא ביטולך. אֲבָל הָתָם, בשתי חצרות זו לצד זו שאמרתי שיש ביטול רשות מחצר לחצר, מִי קָאָמְרָה עָלָהּ – וכי החצר האחת אוסרת על חברתה בלא עירוב, עד שנאמר שאין די בביטול לפי שעדיין יש עיוות כפי שאמרו כאן חכמים, הלא אין שייך לומר זאת שם כלל.

סיכום דברי הגמרא הוא, ששמואל הסובר שאין ביטול רשות מחצר לחצר, יאמר כי מחלוקת רבי עקיבא וחכמים אם יש ביטול רשות מחצר לחצר היא באופן שבני החצר החיצונה אוסרים על הפנימית משום הרגל עירוב. מה שאמר שאין ביטול רשות מחצר לחצר, הוא באופן שאין החצרות אוסרות זו על זו, שבזה הכל מודים שאין מבטלות זו לזו. רבי יוחנן הסובר שיש ביטול רשות מחצר לחצר גם באופן שאין החצרות אוסרות זו על זו, יאמר כי מחלוקתם היא אם היכולת לבטל מוציאה את העירוב מכלל עיוות.

שנינו במשנה: וְאִם הָיוּ שֶׁל יְחִידִים וכו' אינן צריכין לערב. כלומר, אם דרו בשתי החצרות, הפנימית והחיצונה, שני בני אדם, בכל אחת אדם אחד, אין הפנימית אוסרת על החיצונה, ואינן צריכות לערב יחד בכדי להתיר את ההוצאה בחיצונה.

הגמרא מבארת מהו הדין אם באחת מהן דרו שנים ויותר: אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּנֵי רַבִּי בריית, הָיוּ בשתי החצרות, הפנימית והחיצונה,

המשך בעמוד קנ

שְׁלֹשָׁה בני אדם, שנים באחת [ולא עירבו בחצרם] ואחד באחרת, אֲמוּרִין הדר או הדרים בחיצונה להוציא לחצרם. אם היו שנים בפנימית ואחד בחיצונה, אסור הדר בחיצונה בהוצאה לחצר מעיקר הדין, שהשנים בפנימית שלא עירבו אסורים בהוצאה לחצרם, והם 'רגל האסורה במקומה' ואוסרים עליו. אם היה אחד בפנימית ושנים בחיצונה, הרי שאם עירבו הדרים בחיצונה בחצרם, לא היה להם להיאסר, לפי שהיחיד הדר בפנימית הוא 'רגל המותרת במקומה', לפי שהוא יחיד ואינו זקוק לערב והוא מותר בהוצאה לחצרו, ועל כן אינו אוסר עליהם, אולם חז"ל גזרו שיאסור עליהם שמא יבואו להתיר גם באופן ההפוך, ששנים בפנימית ויחיד בחיצונה.

הגמרא מבררת מיהו בעל השמועה ואם ברייתא היא: אָמַר לְהוּ [–להם] רַב בִּיבִי, לאלו ששמעו מרב יוסף שכן שנה רבי בברייתא, לֹא תְּצַיְּתוּ לֵיהּ – אל תשמעו לו שרבי שנאה וברייתא היא, משום שאֲנָא אֲמַרִיתָהּ נִיחָלָה – אני אמרתי לו שמועה זו, וּמַשְׁמֵיהּ [–ומשמו] דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אֲמַרִיתָהּ נִיחָלָה [–אמרתיה לו], ואינה ברייתא, וכך אמרתי לו, שאסורים הדרים בחיצונה הוֹאִיל וַאֲנִי קַוָּרָא בָּהֶן רַבִּים בַּחִיצוֹנָה, על כן יש לחשוש שיחליפו באופן שיש רבים בפנימית האוסרים על החיצונה מן הדין.

אָמַר רַב יוֹסֵף, מָרֵיהּ [–אלקיו] דְּאַבְרָהָם, 'רַבִּים' שאמר לי רב ביבי, בְּ'רַבִּי' אִיחַלַּף [–התחלף] לִי, ואכן לא ברייתא היא ששנאה רבי, אלא 'רבים בחיצונה' אמר, ואני הוא שטעיתי ודימיתי ש'רבי' אמר וברייתא היא, ואינה כן.

הגמרא מביאה דעה חולקת: וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לְעוֹלָם מוּתָּרוֹת שתי החצרות, בין שיש יחיד בכל אחת ובין שיש יחיד בפנימית ושנים בחיצונה, עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנַיִם בַּפְּנִימִית וְאֶחָד בַּחִיצוֹנָה, שאז השנים שבפנימית צריכים לערב בחצרם, ואם לא עירבו הרי הם אסורים בה ואוסרים את היחיד הדר בחיצונה, כדין 'רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה'. לדעת שמואל אין גוזרים בשנים בחיצונה ויחיד בפנימית אגב שנים בפנימית ויחיד בחיצונה, ושלא כדעת רב ביבי בשם רב אדא בר אהבה.

דין נוסף בענין זה: אָמַר רַבִּי אַלְעָזָר, וּלדעת שמואל, נָכְרִי הדר בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, חֲרֵי הוּא כְּרַבִּים הדרים בפנימית, שכשם שאם היו רבים בפנימית הרי הם אוסרים על החיצונה בכך שיש להם דריסת הרגל בה [עד שיערבו עמה], כך אוסר עליה נכרי יחיד העובר דרכה ויש לו בה דריסת הרגל. אמנם נכרי אינו מערב, ובכדי להתיר את ההוצאה בחיצונה יצטרכו הדרים בה לשכור ממנו את רשותו בה.

הגמרא מבארת את דינו של רבי אלעזר. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא [–מדוע שונה] יִשְׂרָאֵל מנכרי, דְּישראל יחידי הדר בפנימית לֹא אָמַר על הדרים בחיצונה, לדעת שמואל, ואין גוזרים בכך אגב האופן שדרים שנים בפנימית ויחיד בחיצונה, משום דְּמַאן דְּיָדֵיעַ – שמי שיודע שאותו יחיד דר שם יחידי, יָדֵיעַ גם את זה שכיון שהוא מותר במקומו אינו אוסר על החיצונה, ועל כן אין לגזור אגב שנים בפנימית ויחיד בחיצונה, וּמַאן דְּלָא יָדֵיעַ שהוא דר שם יחידי אלא עם אחרים, סָבַר שמה שבני החיצונה מוציאים לחצרם הרי זה משום שֶׁעֵירְבֵי עֵירַב – עירבו הדרים בפנימית והם רגל המותרת במקומה ואינם אוסרים על החיצונה. ואם כן קשה, נָכְרִי נַמִּי [–גם כן], כאשר הוא דר בפנימית, מדוע הוא אוסר על הדרים בחיצונה, הלא גם בו אֲמַרִינַן דְּיָדֵיעַ – היודע שהוא דר שם יחידי, יָדֵיעַ שאינו אוסר עליהם, וּדְלָא יָדֵיעַ שהוא דר שם יחידי וסבור שישראלים דרים עמו, סָבַר אַגִּירֵי אוֹגַר – השכיר להם את רשותו ועל כן הם מוציאים לחצרם.

משיבה הגמרא: סְתָם נָכְרֵי, אִי אִיתָא דְּאוֹגַר מֵיפְּעָא פָּעֵי – אם אכן היה משכיר את רשותו היה מספר על כך, וכיון שאין שומעים ממנו שהשכיר ודאי שלא השכיר, ועל כן יתכן שיש בני אדם הסבורים שדרים עמו ישראלים נוספים, ומה שהדרים בחיצונה מוציאים לחצרם, הרי זה משום שאין דריסת הרגל אוסרת או שמועיל עירוב במקום נכרי בלא לשכור ממנו.

הגמרא מבארת את דין העירוב בחצר שיש בה כמה בתים זה לפנים מזה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, עֲשָׂרָה בָּתִּים שכולם זֶה לִפְנֵים מִזֶּה, שרק החיצון שבהם פתוח לחצר, ואילו כל אחד מהאחרים אינו פתוח אלא לבית שלפניו ודרכו עוברים הדרים בו בדרכם אל החצר [ציור א 8], הבית הַפְּנִימִי ביותר, שהוא היחידי שאיש אינו עובר דרכו אלא הדרים בו עוברים דרך שאר הבתים בדרכם לחצר, נוֹתֵן אֶת עֵירוּבוֹ וְיֵיוּ, והאחרים אינם צריכים להשתתף בעירוב. טעם הדבר הוא, שכל בית המשמש מעבר לבית אחר, נחשב כבית שער לו, ובית שער אינו נחשב כבית ומדור בחצר, ועל כן הדר בו אינו אוסר על אחרים אם לא עירב וכן אינו זקוק להשתתף בעירוב.

הגמרא מביאה דעה חולקת: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ הבית הַחִיצוֹן צריך לערב.

הגמרא דנה בדברי רבי יוחנן. שואלת הגמרא: היתכן שדעת רבי יוחנן היא שהבית הַחִיצוֹן צריך לערב, הלא בֵּית שַׁעַר הוּא לבתים האחרים, ובית שער אינו צריך לערב. משיבה הגמרא: כוונת רבי יוחנן לְחִיצוֹן שֶׁל פְּנִימִי, כלומר לבית התשיעי, האחד לפני האחרון, שאף הוא צריך לערב.

הגמרא מבארת את מחלוקתם של שמואל ורבי יוחנן. אומרת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו שמואל ורבי יוחנן, מַר סָבַר – דעת שמואל היא שגם בֵּית שַׁעַר דְּיָחִיד [–המשמש בית יחיד], שְׁמֵיהּ [–נחשב] בֵּית שַׁעַר, ועל כן אף שהתשיעי אינו משמש אלא את העשירי בלבד, נחשב בית שער ואינו אוסר בחצר ואינו זקוק להשתתף בעירוב. וּמַר סָבַר – דעת רבי יוחנן היא שבית שער המשמש בית יחיד לֹא שְׁמֵיהּ [–אינו נחשב] בֵּית שַׁעַר, ועל כן רק הבתים מהראשון עד השמיני נחשבים כל אחד כבית שער, לפי שיש אחריהם יותר מבית אחד, ואילו התשיעי אינו יכול להחשב בית שער לפי שאין אחריו אלא בית אחד בלבד. מפני כך, רק הבתים מהראשון ועד השמיני אינם צריכים להשתתף בעירוב, ואילו הבית התשיעי והבית העשירי, צריכים להשתתף בו.

דין נוסף אודות החשבת בתים כבית שער: אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר רַב, שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת וּשְׁלֹשָׁה בָּתִּים בֵּינֵיהֶן, בית אחד פתוח לחצר זו ובית אחד פתוח לחצר זו, ובין שני בתים אלו בית נוסף שאינו פתוח לחצרות אלא הוא פתוח לשני הבתים [ציור ב 8], זֶה – הדר בחצר זו בבית אחר [שאינו אחד מהשלשה האמורים] וצריך הוא לערב עם שאר דרי החצר, בָּא דֶּרֶךְ בית זֶה [מהשלשה הנ"ל] הפתוח לחצרו, וְנוֹתֵן את עֵירוּבוֹ בָּזֶה – בבית האמצעי, וְזֶה – הדר בחצר השניה בבית אחר ורוצה לערב, בָּא דֶּרֶךְ זֶה – הבית הפתוח לחצר השניה בה הוא דר, וְנוֹתֵן עֵירוּבוֹ בָּזֶה – בבית האמצעי,